

José Perpignan. 1.

Interview opgenomen voorjaar '90, in huis dat hij deelt met z'n broer in c/ Monzon.

J: We bevinden ons hier in het huis van Martín.. m'n vader heette.. Francisco Martín.. Francisco Martín Esquerra. M'n vader komt oorspronkelijk niet uit Albalate, maar uit Alfántega.. Het volgende huis in de richting naar boven naar Monzón.. dat was het huis Torrero.. want daar werkte hij in een (woonde hij in) torre.. Daarna kochten we de grond daar.. bij c/ Monzón.. maar het geval was dat hij stierf toen hij 34, 35 jaar was.. en wij bleven achter.. we hielden ons in leven zoals we konden.. en.. ik begon met 7 jaar.. met kerst was ik 7 jaar geworden.. te werken.. Ik ging toen al jornal...

H: Met hoeveel broers en zussen waren jullie toen? Was jij de oudste?

J: Ik de jongste.. ik de kleine.. toen m'n vader stierf was ik vier of vijf jaar oud.. dat herinner ik me niet zeker meer... en de oudste 10 jaar.. en de ander was 8 jaar, geloof ik.. En we gingen naar school.. zolang als m'n vader leefde ben ik naar school geweest.. en toen hij overleed gingen we niet meer naar school.. Er was toen geen enkele vorm van sociale verzekering... (...) Dit eigen probleem is echter niet zo interessant.. want het is een algemeen probleem.. Alle families.. die geen geaccumuleerde rijkdom bezaten.. leefden met deze moeilijkheden..

H: In welk jaar ben je geboren..

J: Ik ben in 1918 geboren.. 4 mei 1918..

H: Als je praat over de armoede praat je dus over de periode..

J: ... tot.. totdat de installatie van.. van de Republiek... want tijdens de monarchie was er veel.. heel veel armoede.. Zij die goed leefden.. heetten de rijken... dat waren de grondbezitters die jornaleros, dagloners in dienst hadden... die betaalden.. voor een dag werken.. voor 10 tot 12 uur per dag.. twee pesetas uitbetaalden... We haalden de alfalfa binnen.. en oogsten het graan.. en 's winters raaptten ze stenen... om de wegen aan te leggen... ze haalden ze van het land..

Daarna, toen ik toen jaar was ging ik in een dienstje bij casa Domboto.. en daar gaven ze me 250 pesetas voor een heel jaar.. voor een heel jaar werken.. en ik werkte dag en nacht.. de helft van de nacht.. En we leefden als... als.. ratten...

En de hele winter vamos a llegar.. om te irrigeren.. 's nachts gingen we irrigeren en dan bleven we boven op het land... en in de winter.. gingen we met de suikerbieten op de kar naar Monzón.. dan liepen we 25 kilometer.. te voet.. ieder dag.. lopend.. Op de kar gingen we naar boven en laadden we de suikerbieten in.. en daarna.. lopen..

H: De suikerbieten hadden jullie thuis, of was die ook van Domboto?

J: Van Domboto.. ik werkte daar als knecht en woonde daar en sliep en at daar het hele jaar door.. Ik wil hiermee zeggen dat dit verschijnsel.. mijn geval niet een speciaal geval was.. maar het was heel algemeen.. Alle kinderen van die arme mensen.. werden allemaal uitgebuit door de rijke mensen... voor 10 centimos.. of voor 250 pesetas voor het hele jaar.. en zo was

het..

En dit is.. dit is een kwaad.. dat niet alleen maar Spaans is.. het is heel algemeen.. dat de mensen aan de macht.. de mensen van het kapitaal.. die wilden er niet aan denken.. het probleem op tafel te leggen.. tot.. dat ze met de staart tussen de benen.. moesten.. totdat ze ertoe gedwongen werden.. en daarom... de rijken veroorzaken nog steeds dit soort problemen.. zij lopen achter de omstandigheden aan.. achter degenen die vooraan gaan.. Daarom.. de katholieken.. praten over aalmoezen.. de piedad.. over liefde.. maar het blijven alleen woorden... ze doen er niets aan om dit te creëren.. voor anderen.. voor henzelf wel.. maar voor ons niets.. Ze deden niets anders dan onze kracht stelen.. zodat zij rijk konden worden.. zonder zelf te werken.. maar zo, dat wij voor ze werkten...

H: Hoe was het hier in het dorp met de invloed van de katholieke kerk in de jaren '20?

J: De kerk... hier in Spanje.. ik denk dat dat overal is.. maar hier wat meer.. was een kerk die heel hard was... en zeer weinig culta.. met weinig cultuur.. want het was juist zij die deze misere deed ontstaan.. zij waren de promotores.. de aanzetters... en zij domineerden.. in de gebeurtenissen van 1936... die waren de verantwoordelijkheid van hen... als belangrijkste.. en natuurlijk die van de kapitalistische klasse.. die niet wilden... dat de arbeidende mensen.. zoals ze altijd waren.. met het hoofd naar de grond gebogen...

H: Hoe merkte je de invloed hier in het dorp?

J: Hier.. hier in het dorp... ja.. de cura was hier weinig menselijk..

In het begin, in principe.. en principio, zwegen de mensen... en spraken ze slecht over hem.. op straat.. met mensen die ze vertrouwden... maar over het algemeen.. als mensen niet naar de kerk gingen waren ze bang... als ze niet gingen waren ze bang.. het was alsof het een misdaad was... en daarom.. ook al geloofden de mensen niet.. ze gingen.. toch... want anders begingen ze een zonde.. want de kerk zei altijd... hield ze altijd de angst voor de hel voor...

H: En de guardia civil?

J: De guardia civil.. alle guardia civil heeft altijd, in alle tijden.. ter bescherming gediend van de kerk en van het kapitalisme.. heeft ze altijd beschermd.. als een boom aan de weg met een struik aan weerszijden.. Dit is een ernstig probleem... want het is de helft... van Spanje.. want niemand van de kapitalistische klasse heeft in Spanje gezien welk verschijnsel hierdoor voorbereid werd... Tenslotte.. de explosie van de revolutie.. was een open weg in de psychologie... van de arbeidende mensen van Spanje, die zagen dat er iets anders bestond... dat er iets anders was... dat het niet alleen maar was van 12, 13, 14 uren werken... picando.. of werken in de fabriek.. en slecht behandeld worden... en zonder hygiene.. zonder iets... Pues.. toen met de republiek.. want er leefden in Spanje toen.. en nog steeds.. zeer vooruitstrevende ideeën... en este camino.. in deze richting.. meer dan in landen die denken dat ze rijker zijn... in Spanje waren veel mensen met ideeën. Pues.. entonces... de Republiek voelde deze dreiging.. was een republiek van angst... want zij zou geen enkele persoon

aanvallen.. een Republica pacifica... En dit pacifisme werd gebruikt door de politici.. die waren bang... die wilden niet.. niet hervormen.. niet veranderen... om geen kwaad aan die of aan die señor toe te brengen... die was op geen enkele manier radikaal.. en dit pacifisme.. bleek tenslotte een ruine.. . Mais.. het probleem van de cultuur...

H: Maar hier in het dorp?

J: Ik praat over hier.. ik praat over het algemeen.. maar dat is hetzelfde... in het dorp ging 't hetzelfde..

H: Ja, maar ik wil graag wat meer details van het leven hier weten.

J: Hier, bijvoorbeeld... ten tijde van de monarchie waren hier bijvoorbeeld een onderwijzer en een onderwijzeres... En de onderwijzer zorgde toen ook nog steeds voor de ayuntamiento, de gemeenteraad... dat wil zeggen dat de kinderen op school zaten en hij tegelijkertijd op het gemeentehuis zat... En de mensen die leerden lezen en schrijven... de kinderen van de rijken.. de kinderen van de armen moesten werken om te kunnen eten.. slecht te kunnen eten... In de tijd van het fruit.. aten ze overal fruit... we hebben hier altijd veel fruit gehad... mais.. het probleem van het vlees.. en melk.. dat was een luxe... alleen de rijken kregen dat maar... voor de armen was er geen melk, geen kaas... ze aten het meest elementaire.. Brood... wijn en olie.. waren de fundamentele bestanddelen van de voeding van de arbeidende mensen..

Eh.. de verandering.. de verandering.. in Spanje was.. en in Albalate was het 't zelfde... van de ene op de andere dag.. van de ene op de andere dag... net als een pannenkoek in de pan... die eerst aan de ene kant gebakken is.. en dan plotseling wordt omgedraaid... Pues.. zo veranderde dit dorp ook ineens.. De mensen die gisteren nog op hun knieën in de kerk zaten... die biechtten en kruisen sloegen.. die zetten ze de volgende dag in de fik... We hebben haar niet verbrand... we verbrandden haar niet... toen niet.. we verbrandden haar in de oorlog.. niet met de republiek... In werkelijkheid nam de gemeenteraad haar in beslag... voor het dorp.. en ik geloof dat ze een arrendamiento, schadeloosstelling aan de cura betaalde.. dat geloof ik... Dus het was nog niet de eerste dag van de republiek.. of de kerk diende alleen nog maar voor het dorp... voor mensen van rechts... Want het dorp verdeelde zich meteen in 2 groepen..

Hier was het centro republicano.. dat bestond al voor de republiek.. Mijn vader was bijvoorbeeld lid... en ze hadden het zelf opgebouwd... zonder te betalen... met zo weinig mogelijk kosten...

Mais... de mensen die de ene dag nog baden.. die lieten de volgende dag de heiligen links liggen... Het was een een verandering.. hier.. Dit dorp is altijd een beetje... een elite geweest... in vergelijking met de dorpen in de omgeving..

H: Want?

J: Want.. want.. omdat hier al eerder republikeinen waren.. er waren hier vandaan al mensen naar Frankrijk vertrokken.. om maar niet naar de oorlog in Marokko te moeten vertrekken... want er woedde een oorlog tegen Marokko.. En die knapen vertrokken naar Frankrijk... en daar in Frankrijk... lag de weg open voor de vluchtelingen.. de vluchtelingen om ideeën.. niet voor de

economische vluchtelingen... en zij documenteerden zich.. begonnen te studeren.. bestudeerden waar het met de geschiedenis heengaat... in Frankrijk... En als ze in de gevangenis zaten praatten ze.. en zo niet.. studeren..

Alors.. er waren een paar van die exiliados... die al in 1927/'28 de republiek in Spanje wilden vestigen... Ze bezetten een dorp aan de grens.. dat heet Berga (?)... ze werden daar ingesloten door de guardia civil en ze werden in de gevangenis gezet en daar zaten ze jaren... jaren... Tot aan de Republiek.. En daar studeerden ze.. en een van hen was Justo Val... die man die studeerde daar heel veel.. en het is juist hij.. en Carrasquer.. degene die bijna blind is... en zij werkten heel veel... en z'n broer José... en daar diende Gabriel Sender zich ook aan... hij is de zwager van La Christa... En dezen.. toen zij terugkeerden naar Spanje hadden ze voldoende natuurlijke en technische kennis verzameld.. Er waren er een paar.. families zoals die van La Christa.. en die van haar echtgenoot... en zo waren er meer... dat waren allemaal mensen met ideeën... En al deze mensen brachten deze ideeën in aktie... De 30ste nog naar de kerk en de 31ste begon de republiek en de vrijheid en iedereen riep.. 'viva la república, en viva la libertad, en abajo la guardia civil y abajo la iglesia.. en viva la libertad.. en viva la república'.. het leek een volstreekte waanzin.. zoals een uitzinnige roes van dronkenschap.. dit gebeurde echter zonder alcohol..

En.. in deze waanzin kan niet iedereen zich beheersen... en gebeurden er af en toen dingen... tegenstrijdigheden... dingen die de mensen niet verwachtten.. en vooral van de mensen die geen enkele cultuur hadden... geen opleiding... die wisten van geen ophouden... Hier vond iedere nacht een processie plaats.. en iedere dag.. van 300 .. 400.. 500 mensen.. tot 10, 11 uur 's nachts.. ze zongen dag en nacht... vrouwen.. kinderen.. mannen.. jongens en meisjes.. zingen..

H: Tijdens de republiek?

J: In de republiek.. in het begin... de illusie.. dat de republiek begonnen was... de eerste drie maanden van de republiek.. totdat de regering.. die eerste maanden.. iedere avond een optocht... van... door het dorp.. met 'hijos del pueblo.. a las barricadas'.. al die liedjes... die revolutionaire liedjes.. dat Italiaanse lied... en dat Franse... ik weet niet meer hoe dat heet.. Wij veranderden de woorden.. zoals met 'rompe la cadena' in revolutionaire teksten....

(Hij zingt het een en ander.)

J: Dit waren de mensen die zich links noemden. De mensen van rechts sloten zich op.. uit angst.

H: Noemden mensen zich toen links of van de CNT.

J: Links.. de CNT.. allemaal door elkaar.. want.. in het begin waren de kinderen van de republikeinen.. die waren allemaal van de CNT... zij waren de CNT.. en pues.. de republikeinen hielpen de CNT... totdat iedereen van de CNT was... Hier in het Centro Obrero begonnen ze met theater en zo.. met de grupos artisticos.. dit begon ook allemaal met de Republiek... Met de republiek... ik heb nog nooit zo'n vrolijke periode in m'n leven meegemaakt als deze periode in de republiek... We.. waren vervuld van een illusie.. van vrijheid.. van uitdragen van cultuur... We lazen iedere dag... boeken... en folletos.. blaadjes... en we praatten over wat we lazen.. en zij lazen voor

die konden lezen.. en er werden conferenties gehouden... en daar waren de Carrasquers en Justo Val.. en anderen die ons leerden.. lezen en schrijven.. want.. dat was het eerste..

En met de rood-zwarte vlag.. en met de theatergroepen gingen we iedere 14 dagen naar Alcolea.. naar Zaidin en naar Fraga... en kwamen zijn uit Ontiñena bijvoorbeeld naar Albalate.. en in de salon van het paleis.. dat was een heel grote ruimte hadden we voorstellingen..

Toen waren we al de Juventudes Libertarias... Daarna... behalve het theater in de salon.. hadden we baile.. 2 dagen per week... en de helft van de tijd van de sessie was er klassieke muziek.. om naar te luisteren... en de helft van de tijd dansmuziek.. zodat de mensen konden dansen... We hadden nog nooit klassieke muziek gehoord en nu hoorden we de besten als van Albeniz, Granadós.. de Falla en zo... de beste muzikschrijvers, autores de música, die er waren.. Vanaf die tijd luister ik naar klassieke muziek...

H: Maar wie had deze muziek meegenomen. Iemand zal toch kennis van klassieke muziek gehad moeten hebben?

J: Je moet niet vergeten dat een broer van Justo musico was... hij is niet zo lang geleden overleden.. en hij nam de verantwoording voor dit probleem... Want hij was al musicus.. en als er een bal gegeven werd... dan speelde hij op de piano.. En daarna kochten we een magnetafon.. die ging met platen..

H: Hoe kwamen jullie aan het geld om een magnetafon te kopen?

J: Van het geld.. we betaalden allemaal contributie..

H: Maar waarvan, jullie arme mensen?

J: Arme mensen, maar we betaalden toch.. we betaalden bijvoorbeeld 2 of 3 pesetas per maand.. en daar kochten we platen van.. Iedere maand ging Justo bijvoorbeeld naar Zaragoza.. en daar kocht hij 10 of 11 of 12 platen... klassieke en die andere.. en hiermee kregen we onze muzikale educación, vorming. En ik was erg enthousiast want ik hield erg veel van muziek... ik was nog heel klein.. 12 of 14 jaar maar ik droep toen al die muziek in m'n hoofd, ik nam hem mee in m'n hoofd. En die klassieke muziek... vond ik geweldig.. om naar klassieke muziek te luisteren...

H: Het was waarschijnlijk voor 't eerst dat jullie deze muziek konden beluisteren?

J: En het creëerde... het stelde ons in staat om als kind een nieuwe wereld te ontdekken.. Stel je voor wat het is om kind te zijn.. te leven met een illusie.. dat is erg belangrijk want dat is de nieuwe generatie.. En de mensen vergeten vaak dat kinderen.. de kinderen belangrijk zijn.. want zij zijn de scheppers van de nieuwe generatie.. en dat ze veel meer begrijpen en horen dan de groten... meer.. nog steeds veel meer.. en je moet naar het kind luisteren... je moet naar hem luisteren... Je moet het laten praten.. en zo niet... dan maken we een verschrikkelijke fout.. We creëerden een ambiente de cultura... een nieuwe wereld.. we ontdekten een nieuwe wereld.. Wij kenden dit niet maar we ontdekten een nieuwe wereld.. een wereld de luz... van het licht.. van een cultuur die mucho superior was, veel hoger was... de boeken van die grote schrijvers die een veel grotere cultuur hadden.. en die wel geschreven waren voor de

wereld.. en die wereld waren wij.. en wij namen de echos op.. de echos van deze mannen.. We lazen en we leerden de regels van de grammatica, ni mucho menos...en dit gaf ons ook voedsel.. aan de ideeën. En het is precies hier om dat ik... als ik een boek pak.. zo.. dat ik het kan lezen... maar dat ik niet begrijp wat er geschreven staat.. en dus.. om te weten.. begon ik als jongen te studeren.. de letters goed te leren kennen... en grammaticaal.. bladzijde voor bladzijde de grammatica... De eerste graad, de tweede en de derde graad.. en daarna de gramatica superior.. want dit probleem interesseerde me mucho, mucho.. heel erg. En toen begon ik al de letters goed te schrijven, leerde ik goed schrijven en.. daarna schreef ik al poezie.. en brieven.. En ik studeerde toen in de gevangenis bijvoorbeeld 14 uur per dag... en zonder te eten.. en op de kale vloer... zonder stoel... En als ik opstond.. was het licht uit m'n ogen verdwenen, was alles donker.. van zwakte... zonder eten.. En daarom... bleef ik zitten en studeerde ik veel... En de anderen zeiden.. waarom zou je je hoofd zo breken voordat je gaat sterven.. En ik zei: 'Pues, mira, ik prefereer te sterven en iets te weten, boven te leven zonder iets te weten'... Eh.. ik schreef de bladzijden, cuadernos.. ik had geen geld... op wc papier... Weet je wat dat is, closetpapier.. Wel ik maakte een schriftje, de blaadjes naaide ik aan elkaar.. en ik schreef met een engelse pen.. met inkt.. maar op closetpapier... aan beide zijden... (iets over de pen, geen bic, maar een pen met inkt.)
Pues, ik studeerde daar bijvoorbeeld... ik maakte een les grammatica.. een les geografie.. een les geometrie.. of een les rekenen... een les geschiedenis.. bijna iedere dag werd er rekenen gegeven aan 100, 150 mensen in rekenen...

H: Dat gebeurde in de gevangenis?

J: Ja, in de gevangenis..

H: Maar je begon hier in het dorp?

J: In de gevangenis.. Maar in het dorp begonnen we te leven met een illusie zo groot... dat de mensen.. die un poco mas burguesa.. dat die er bang van werden... die waren doodsbang, terrorizados..

En dan kwam het probleem nog van de Solferino.. van de monte.. die we gekocht hadden... die hadden we al voor de oorlog gekocht.. met het hele dorp.. Pues, toen de republiek kwam... pues, omdat alles zich verdeelde in twee (groepen), pues, die mensen werkten niet meer met ons samen.. en toen we het sindicato agricola oprichtten.. kochten wij.. de arme mensen de monte. Om die tot ontwikkeling te brengen. Wij kochten de monte, wij die landbouwkundig inferieur waren.. om de percelen te structureren.. De structuur van de percelen, van de landwegen, de irrigatiekanalen en de bruggen.. en deze man.. die werd geholpen door de mannen van het sindicato agricola.. ze maakten piquetes en eso, toerbeurten(?).. Pues.. zo werd de monte en de huerta en todo in percelen verdeeld..

H: Dit kun je je nog herinneren?

J: Si.. Er waren 180 percelen en we waren met 180 socios.. en 180 percele.. Een perceel in de huerta.. een perceel daar in de Vallestar en de Sn Valeros.. en nog een perceel in de Lecineras.. dat was secano.. Si.. Dit deden we zonder geld.. we werkten allemaal... iedereen werkte aan de pantanos.. hetzelfde.. maar

zonder dat we betaald werden...

H: Dit gebeurde ook al met de illusie..

J: De illusie was verschrikkelijk groot... We hadden een moreel.. een moreel dat voortreffelijk was... want we zouden gaan irrigeren... door alles wat we aan het doen waren.. en de pantanos.. we legden er 2 aan... we verzamelden het water 's nachts in de pantanos.. en de volgende dag irrigeerden we het dubbele... We hadden een formidabele illusie... en toen zag je dat je je niet vermoedt welke kracht er in een mens verscholen is, zowel in het vlees, als in de geest... Als je weet wat je doet, als je blij bent met wat je onderneemt en weet waartoe het dient.. dan ben je 10 keer zo sterk.. dan vermenigvuldigt de kracht in de mens... En dat is wat er met ons gebeurde.. de krachten verdubbelden zich... Met de hak en de pikhouweel werkten we zonder.. machines... Alle irrigatiekanalen... en de hele monte.. met de hand en de mensen werkten.. met honderd en uren achtereen en met wat voor kracht.. want ze aten weinig... Pues, dat wil zeggen dat de kracht zich vermenigvuldigt als er een idee is... Maar als er geen idee achter zit, dat is de kracht van het lichaam zeer klein... De kracht zit hier (wijst op hoofd) en niet daar (spierballen) .

H: Dus toen de republiek kwam was een deel van de terreinen van Solferino al...

J: Si, ja we hadden de percelen al verdeeld en de papieren hadden we al dat we de monte hadden gekocht... eh.. we betaalden.. betaalden.. het kostte 160.000 duros... de hoeveelheid bij elkaar.. en ze eisten dat we betaalden.. het gebouwde bezit.. zoals het paleis.. de molen.. de broodmolen... die daar boven staat.. de molina de piensos.. die daar molenaar is.. Angel.. wel dat was de molen voor het graan en de piensos.. En dit allemaal moesten we.. en het huis.. dat huis.. dat huis dat daar tegenover het plein staat.. dat huis.. is waar de dokter woonde.. de dokter van de linksen.. Don José.. eh.. dat alles eisten ze dat we betaalden.. en als we dat niet betaalden zouden ze ons het bezit ontnemen.. en dit kostte 50.000 duros.. bijna de helft van hetgeen alles bij elkaar kostte.. En daartoe moesten we de olijfbomen verkopen.. want bijna heel de huerta stond vol met van die grote olijfbomen.. die moesten we verkopen.. We verkochten de molen...eh.. ze verkochten het gras, de hierbas, de kruiden, op de monte.. aan de herders.. en nog steeds... en die Milagro Sender.. de zwager van María.. ging verkopen.. hij ging lenen bij de graaf van Ballobar... Er was daar een graaf.. en hij leende dat ik geloof.. ik weet niet hoeveel er ontbrak.. maar we betaalden 50.000 duros.. bijna de helft van alles.. maar we betaalden die toen.. Het paleis was betaald.. en alle gebouwde bezit was betaald.

En later, pues, esta gente.. esa gente.. se puso a la cabeza... es un rol.. es un rol.. es un rol terrible. Daarna stelden die anderen zich aan het hoofd (van het bezit), en dat is een afschuwelijk spel, een verschrikkelijke rol.

Het geval is... dat het vooral een culturele illusie was.. cultureel.. iedereen wilde weten.. En de mensen.. gingen naar het land met een boek in hun zak.. of met een folleto.. iedereen ging naar het land.. iede dag.. met een krant in de zak.. iedere dag...

En die mensen.. zij van rechts... toen ze die armen.. zoals zij zeiden.. zagen met de boeken in hun zak... dat gaf een enorme

angst.. in de hoofden van die mensen groeide een grote angst... bij die mensen. En we werden rijker dan zij.. want we hadden de percelen in de monte.. en we zaaiden en we oogsten.. en we werkten met ezels of met de hand.. maar we werkten en bevrijdden ons... Ieder zijn perceel.. en we hielpen elkaar onderling.. en we bevrijdden ons.. en we bereikten ieder jaar meer.. de monte vol met amandelbomen... melocotoneros, alfalfa... en zeer snel.. als je naar boven ging zag je alles om je heen groen... en voorheen was alles dor, droog... Dat hadden we zelf aangelegd en we verkochten.. alfalfa.. iedere maand alfalfa want dat oogst je 5 keer per jaar... En van de alfalfa betaalden we.. leefden we.. niet goed maar we hadden voldoende.. en we moesten de helft minder werken dan vroeger.. Ik heb nooit zo weinig gewerkt.. om vijf uur 's middags waren we terug en hadden we schone alpargatas aan en gingen we naar de huerta of het dorp in en discussieerden we... over precies dit soort problemen... En die mensen.. de burgeses.. de rijken.. werkten van 4 uur 's morgens tot 8 uur 's avonds...

Ze zochten dagloners.. die hadden ze niet, want wij hadden een sindicato único... dat hadden we meteen opgericht.. dat was van de confederación.. en iedereen die wilde werken.. we verplichtten iedereen bij het sindikaat langs te komen... en we eisten voor iedereen een werkdag van 8 uur.. Zodra de republiek er was.. een werkdag van 8 uur... en een jornal van 8 pesetas per uur. En er was geen andere oplossing wanneer iemand een arbeider wilde hebben... dan kon die bij het sindikaat langskomen en.. 'ik heb morgen zoveel arbeiders nodig..' En hij die de secretaris van het sindikaat was, pues.. die keek op de lijst.. 'wie.. hier heb je die en die en die.. als arbeider..'

H: Was dat geen reden voor veel mensen om lid van de CNT te zijn?

J: Sí, todo el mundo, iedereen.. die als jornalero werkte, stond ingeschreven bij de CNT... Ook de vrouwen.. die bijvoorbeeld meewerkten aan de alfafa.. iedereen was ingeschreven bij de CNT... en alle bazen, patroons kwamen daar hun arbeiders zoeken...

En daar lieten ze ze de basisvoorwaarden ondertekenen... zij moesten bijvoorbeeld 1 peseta per uur betalen... en dat ze niet meer dan 8 uur werkten... en dat werd verdedigd.

(?onverstaanbaar)...

Toen er enige tijd verstreken was... ik weet niet precies hoeveel tijd... toen de republiek al wat aan kracht had ingeboet... (a frontar, porque era demasiado lejos?).. werd het de gewoonte om te proberen de basisvoorwaarden te breken... zij die ons verzochten.. beloofden... wij gaan daar niet heen.. we hebben zelf gond en jornales... en het dorp wilde toen die voorwaarden niet doorbreken.. en degenen die wilden breken met de voorwaarden.. ze heetten esquirols, onderkruipers.. moesten het sindikaat verlaten.. en gingen direkt voor hun werken.. o sea.. we noemden ze toen esquirols.. en we hebben daarom een verschrikkelijke ruzie, un jaleo terrible, mee gehad... En die wilden... er waren een vijftien- tot twintigtal arbeiders die dat zo wilden.. En dat waren de meest desgraciados, ongelukkigen, want ze hadden geen perceel... ze hadden zelf geen grond... en ze kregen ook niets.. want de burgueses geven nooit iets weg.. Ze bereikten niets.. en wij.. de rest.. wij hadden de percelen en daar wijdden we ons aan en het ging ons formidabel goed... en het ging steeds beter...

H: Misschien heb ik het niet goed begrepen. De linksen hadden hun gronden niet afgepakt, maar de bourgeoisie...

J: No... Wij linksen hebben van niemand iets afgenomen.

H: Maar de esquiroles...

J: No.. no.. Toen ze de gronden afpakten van alle mensen.. dat was in de revolutie.. met de kollektivisatie... toen ze het dorp vrijwillig kollektiviseerden.. het hele dorp kollektiviseerde vrijwillig. De families samen.. 2 of 3 families samen.. bewerkten de grond.. was een kollektief. En dan had je het algemene kollektief.. dat was bijna de helft van het dorp...en er waren 5 of 6 of 7 kleinere kollektieveen, zoals ik bijvoorbeeld... ik zat in een kollektief met vijf families... We namen deel aan de cooperatie.. zoals het hele dorp... En als we klaar waren met werken deden we mee aan het algemeen kollektief. Daar waren alle beesten samengebracht en de gronden waren samengevoegd en we bewerkten alles gezamenlijk... Ik heb zo gewerkt tot ik de oorlog in ging... En de anderen werkten in de algemene kollektiviteit.. die zich wist te handhaven totdat de communistische strijdkrachten binnentrokken... van die.. eh.. eh.. eh.. Lister.. las fuerzas de Lister.. Er kwam een bataljon en die saltaron todo, maakten alles ongedaan.. en niet alleen maar hier..

H: Was je toen nog hier?

J: Si, ik was hier toen nog...

H: Kun je me uitleggen wat ze precies deden?

J: Die mensen die hier kwamen.. het was een divisie.. gestuurd door Lister... bestond uit bijvoorbeeld een bataljon in Albalate, een bataljon in Alcolea, een bataljon in Belver... eh.. in alle dorpen langs de rivier naar beneden.. In al die dorpen veranderden ze de komitees... in plaats van gemeenteraden waren er revolutionaire komitees... die maakten ze ongedaan en de mensen van de revolutionaire komitees moesten vluchten.. want ze zouden ze vermoorden..

H: Ze kwamen dus met wapens en alles, zoals een bezettingsleger?

J: Als een bezettingsleger.. ze kwamen met alle wapens van de oorlog... mitrailleurs.. kanonnen.. van alles.. en een tank.. Ze vielen het komitee aan, openden een aanval op het komitee alsof het fascistisch waren met alle wapens die ze bij zich hadden.. en wat kan je doen.. Ze maakten de komitees ongedaan en.. ze zetten de... die in het komitee zetten ze in de gevangenis, zij die er nog waren.. en ze vormden een gemeenteraad en de vormden politieke partijen.. zoals de partij van de UGT.. dat waren fascistisch.

Alle fascistisch uit het dorp werden van de UGT.. En ik persoonlijk was eens aanwezig op een vergadering van hen om te weten te komen wat ze zeiden.. want ik had het recht er binnen te gaan.. en wilde horen wat de UGT dacht over hetgeen er gebeurd was.. En ik was aanwezig op de vergadering in het paleis.. in de zaal daarboven... van de UGT. En die daar de leiding had was el Jardinero, de vader, die al overleden is.. die was de president van het syndikaat van de UGT.. en het is hij.. En hem zetten ze.. zij die van de kolonne van Carlos Marx.. die zetten ze op de post van burgemeester.. hem.. toen.. En ik was op deze vergadering.. ya las dos, medianado (?), want ze wisten dat ik er niet een van

hen was... en ze praatten over.. ik herinner me dat Domboto er sprak.. hij is nu dood.. dat herinner ik me.. En ze spraken over de actualiteit en (onverstaanbaar?)....

Ze waren de rechtsen... maar ze waren bij het syndikaat van de UGT... en ze zoiets nodig om zich te presenteren.. want het waren de mensen van rechts die gebleven waren... het was een camouflaflage.. en dat duurde.. tot het einde.. van de... En ze begonnen toen te kijken hoe ze het kollektief konden vernietigen... que después recomenzó otra vez...

Mijn grootvader die het kollektief wilde verlaten.. zij namen het perceel.. de mulas.. el animal.. en ze gaven ze aan hem terug... Ze gaven ze terug.. aan.. zij die.. de fascisten..

Bijvoorbeeld de Raad van Caspe.. de Raad van Caspe.. In plaats daarvan richtten ze een soort van regering op.. er was een gouverneur.. die heette Mantecon.. Mantecon... en die zei als mensen de kollektieven willen verlaten geef ze hun.. geef ze de mulas.. de animales terug en zo.. En die mensen... van de kolonne van Lister... die moesten naar het front vertrekken.. en gingen naar Belchite.. en daar vermoordden ze bijna de helft... en dus.. het probleem van de gemeenteraad enzo dat bleef totdat ze zich opnieuw konden formeren, vormen, oprichten (het komitee).

En de mensen konden weer wat ademhalen.. niet zoals vroeger.. want de fascisten hadden wat aan kracht gewonnen...

En op een keer kwam generaal Pozas.. ik weet niet of over hem hebt horen praten.. generaal Pozas... en die sprak vanaf het balkon.. van het komitee.. waar het komitee was.. hier in het dorp...en die zei: 'wie er iets te vertellen heeft, zeg het'.. en de vrouwen van de fascisten die ze gedood hadden, omdat die de straat waren opgegaan... die begonnen te zeggen: 'ze hebben een man gedood, ze hebben een meisje gedood, mijn zoon hebben ze gedood!'.. ze schreeuwden ze want ze wilden hun gelijk halen bij deze man. En een vrouw van het dorp.. een meisje, net als ik, Manuela.. je kent haar wel.. die zei: 'zij die met die grote mond, aun no faltaban (?).. zij zijn fascisten.'... Toen zei general Pozas: 'pues, voor hen die nog in leven zijn heb ik hier m'n pistool om ze te vermoorden, ikzelf..' dat zei generaal Pozas vanaf het balkon van het komitee.. En toen hielden de mensen.. hun mond.. want dat was een golpe, een slag..

H: Stond hij aan de kant van Lister?

J: Hij stond.. hij was niet voor Lister... maar generaal Pozas was een republikein, min of meer goed, ik weet niet of je je dat herinnert... maar moreel gesproken... kon hij de fascisten niet steunen.. en hoewel hij niet erg links was.. kon hij de fascisten niet zeggen dat ze gelijk hadden... en.. dat kon hij niet.. dat was onmogelijk... en daarom zei hij: 'voor hen die nog niet dood zijn ik hier m'n pistool om er een eind aan te maken.'

En dit.. veroorzaakte een enorme angst.. en de anderen waren ermee geholpen.. dat is wel zeker... Want zij dachten.. dat deze man.. omdat hij militair was.. dat hij hun zou helpen. (de fascisten.) Maar dit was wel erg hard...

Maar ik wil weer wat terug gaan.. espera.. want zo niet.. Ik wil je wat meer over de cultuur vertellen... dat is wat me interesseert a que fin te cuentas (?).

Hetgeen de republiek aan bewustzijn openbrak....

(Einde kant 1.)

.....en la escuela eran chicos..

En voor iedere meester waren er 100 chicos... 100 chicos per meester.. en de school was zoals de gevangenis..

En toen.. met de republiek.. toen de republiek.. ik vertelde je al.. dat met de republiek in Spanje.. een opleving van cultuur aanbrak.. en hier in Albalate waren er onmiddellijk drie meesters en twee juffen.. vijf.. Om leslokalen te krijgen... bijvoorbeeld in casa Porquet.. waar vroeger de telefoon was... pues.. zij woonden in een heel groot huis.. pues.. daar kwamen drie lokalen om les te geven..

En de republiek stelde het aan alle kinderen verplicht om naar school te gaan.. Ik.. ik was nog nooit geweest.. maar ze verplichtten me te gaan.. ik weet niet hoeveel dagen ik wel geweest was... voordat ik ontsnapte.. want ik moest werken.. niet omdat ik niet wilde.. want het beviel me heel goed... De eerste dag gaven ze me... er was een meester.. Don Leonardo.. ik weet niet waarom.. maar ik vond hem heel aardige.. en ik zei... en ik ging toen uit alle macht leren... en hij liet verschillende kinderen aan de beurt komen.. En ik weet nog dat hij iets vroeg.. en niemand antwoordde.. en toen antwoordde ik.. en het antwoord was... goed en toen maakte hij me 2e van de school... Maar ik kon ongelukkigerwijze niet verdergaan... want er moest gewerkt worden... maar hij gaf me een boek te lezen...: je zult dit snel gaan lezen.. en begrijpen..'... 'De avonturen van Robinson'.. en dat is het eerste boek dat ik in m'n leven heb gelezen... dat was dit.. en hij gaf het me.. Het was een kadoo, si..

Eh.. ja.. we zijn nu.. eh aangekomen.. bij het probleem.. het basisprobleem.. van de cultuur... Want ik zei al.. dat we begonnen met toneelspelen.. de eh.. met de muziek.. daarna.. leren lezen en schrijven.. en geven en bijwonen van lezingen en conferenties.. en dat geeft licht.. een illusie.. Want de mensen hadden de grond bewerkt en begonnen nu de wijnranken te zien en hadden bommen geplant en alfalfa geplant en geoogst.. en ze zagen alles groen.. en het leven verbeterde zich wat... en wij allemaal waren dus tevreden, contenta..

(Cuanda llega etc.. es lo mejor recompensa hacias? onverstaaanbaar).

Allí estaba.. la base fundamental de la república.. dat was dit.. en y eso fue el germen.. en Albalate... dat was geen speciaal geval.. maar ook in andere dorpen... over het algemeen was het in heel Spanje zo.. werd men bewust van.. eso..

En... de mensen hadden alleen maar onder invloed gestaan van hetgeen de curas hadden onderwezen... niet was dat.. dat was niet uit vrije wil, maar uit angst.. Uit angst.. en toen de republiek kwam begrepen ze dat er een andere weg was dan alleen maar deze..

Eh.. maar omdat er 400 jaar of meer... vanaf dat de Moren Spanje moesten verlaten en Isabel la Católica... en Fernando de 7e.. die vestigde toen de monarchie... de verplichte monarchie .. en de inquisitie in Spanje plaatsvond..

Pues.. deze mensen.. hadden al een andere weg gezien.. toen de dag van de revolutie.. toen de revolutie in 1936 plaatsvond... toen.. het waren niet wij.. maar el franco-fascismo die de straat opkwamen.. want ze zagen zich overrompeld door deze ideeën... sobrepasadas... die door ons waren ontwikkeld.. la gente del trabajo.. En dat konden ze.. de militairen en de curas.. die konden dat niet verdragen.. ze zagen geen uitweg.. En ze hadden zich georganiseerd.. de curas.. de militairen.. da guardia civil.. en de bourgeoisie.. zij hadden zich onderling

georganiseerd... militair.. Want de posten.. de belangrijkste posten in ieder dorp.. waren om zich te verdedigen of om aan te vallen...

Bijvoorbeeld als verdedigingspunt.. alle klokketorens.. omdat de klokketorens het hoogste waren... om vanaf te schieten..

Dat was de opdracht die ze hadden gekregen om hoogste punten in te nemen om zich tegen ons te kunnen verdedigen.. Dat was toen ze de straat opgingen.. en wij.. ons niet wilden laten doden.. om ons te verdedigen!..

Zij waren allen bewapend.. niet zoals wij.. want zij hadden wapens kunnen kopen en zij waren bewapend met rifles.. dat was toen in Spanje een zeer bekend wapen... en pistolen en fusiles.. geladen en ze hadden die verstopt.. maar ja.. ze hadden heel veel wapens.. En ze stonden in contact met elkaar.. zoals de falange.. van José Antonio.. en er was een groep van de falange in ieder dorp... en zij stonden met elkaar in contact.. Wij.. kwamen wel eens tussenbeiden.. als ze naar Alcolea gingen.. dan lieten we ze niet door.. want in aantal waren we veel sterker dan zij..

Alors.. toen de revolutie kwam in 1936.. die revolutie.. wel zij.. hier in het dorp.. trokken de straat op.. ze namen de klokketoren in.. en de toren van het paleis.. de hoogste punten in het dorp..

H: De toren van het paleis ook?

J: Het paleis namen ze ook in.. de toren.. En de mensen hier.. ze profiteerden ervan dat ze vertrokken waren.. want de fascistten in Monzón waren de straat opgekomen... en ze hadden dus hulp nodig.. en wij.. met de revolutionaire theorie.. die we hadden.. van Kropotkin en Bakoenin.. die onze onderwijzers ons geleerd hadden.. pues.. daardoor wisten we dat we de anderen moesten gaan helpen.. En hiervandaan vertrokken 2 vrachtwagens met jonge mensen.. met jonge mensen naar.. om in die dorpen te helpen waar ze tegen de fascistten vochten... En hier was een overeenkomst gesloten met de gemeenteraad.. en de fascistten en de guardia civil... dat niemand zich zou bewegen.. dat niemand in beweging zou komen.. En toen ze zagen dat deze jeugd.. de voorhoede van de jongeren.. dat die allemaal vertrokken om daar te helpen.. met de vier geweren die ze hadden... jachtgeweren... om de dorpen die hoger lagen bij te staan... pues.. toen trokken ze hier de straat op.. aquellos, zij, en de guardia civil..

Omdat ik toen klein was... op m'n knieën.. ik had een geschaafde knie.. ik was gevallen.. of zoiets.. dat weet ik niet meer.. het huis had (onduidelijk?).. en ik moest door de achterkant naar buiten... half verscholen.. en ik verstopte me.. daar waar nu de appelboemen staan.. en ik zag de klokketoren en hoe ze schoten losten... ik.. een kleintje nog.. en vandaar ging ik naar boven.. naar de aceras.. en daar kon ik... daar waren ook kippen en konijnen en ik kon me daar verbergen.. ik kon niet naar beneden gaan..

Alors.. toen ze de straat opkwamen.. gingen anderen meteen waarschuwen in Monzón.. om te vertellen wat er gebeurd was.. en dus.. allemaal die vertrokken waren.. en daarbij nog alle mensen van de hoger gelegen dorpen.. die kwamen allemaal hierheen.. om te helpen.. En om drie uur 's middags waren ze al hier om het dorp in te nemen.. Er klonken schoten tot... tot en die duurden de hele middag en de nacht... tot aan dag erna...

Toen werden ze afgevoerd met een vrachtwagen... En toen ze ze

oppakten.. ze pakten ze toen ze de wapens nog in de handen hadden.. werden ze afgevoerd naar Barbastro.. en daar werden de mannen opgesloten.. vrouwen hebben ze niet opgepakt, geen enkele.. En daar bleven ze een maand of 4 zonder dat er iets gebeurde.. en toen namen ze ze mee en hebben ze hen gedood.. Desde luego.. no sabía nada.. (?)

H: Jij denkt dus niet dat ze gedood zijn door mensen uit het dorp?

J: De mensen uit het dorp.. die hen oppakten die met de wapens op ons hadden geschoten.. met de guardia civil.. die stonden aan hun kant.. Ze pakten al die guardias civiles op en de mensen die de wapens ter hand hadden genomen.. die vervoerden ze naar de gevangenis van Barbastro.. en daarna werden ze gedood.. ik weet niet wanneer.. daarvan weet je niets.. daar weet je niets van..

H: Maar het waren mensen van het dorp, of?

J: Het is mogelijk dat er mensen van het dorp bij waren die ze gedood hebben.... mais.. ik kan je niet vertellen wie en hoe.. Want ik was nog klein.. en ik deed aan deze dingen niet mee..

H: Is er geen vergelijking te trekken met de mensen die zijn gedood op het campo de las Viñas?

J: Dat is iets anders.. zij werden gedood boven Barbastro, geloof ik... ten noorden van Barbastro... ik weet niet waar.. en niet wie dat weet.. Iemand heeft het me verteld dat ze daar gedood zijn... maar ik weet het niet..

Wat ik wel weet.. dat ze mij hiervoor bijna gedood hebben.. want mij beschuldigden ze ervan dat ik ze gedood had.. in de gevangenis (toen ik in de gevangenis zat).. zoals iedereen.. si.. Dit was.... het.... het... zwaarste probleem uit de revolutionaire periode... en ik zeg.. dat er niemand gedood had moeten worden.. want ik geloof dat dat niet nodig is om te leven, no mas faltaba para vivir.. (?)

Maar enfin.. in een revolutie.. in revoluties zoals die... dit probleem.. we zullen het over de oorsprong van dit probleem hebben... want... je moet dit weten.. ik geloof dat dit noodzakelijk is.. om tot de wortels van dit probleem te komen.. Mais.. fundamentalmente.. waren de mensen onderdrukt.. en uitgebuit.. of tot slavernij gedreven door de kerk en het kapitaal van Spanje... en als een oorlog uitbreekt.. deze oorlog uitbrak... waarom de curas doden.. wie heeft de curas gedood? Mais.. dat is niet voor niets.. dat is niet zomaar... Porque.. de mensen explodeerden na 400 jaar uitbuiting.. ze richtten zich op onder dit juk uit.. van slavernij en onderdrukking.. van het kwaad.. en zonder enige vrijheid.. en hun zoons waren hun zoons niet.. Hun kinderen.. van wie waren het kinderen en wie moesten ze dienen?

De rijken.. namen de kinderen van de armen.. deden het met de chicas.. en hier in het dorp ook.. De patroon was de rijke en die pakte wat hij wilde en met wie hij wilde slapen.. hij deed met het meisje.. met de aardige meisjes van de arme mensen... wat hij wilde.. Es que... es un especie de raiz (?).. horrible.. Pues.. toen de eerste explosie.. die toen plaats vond.. en particularmente enige momenten.. waarop mensen de macht konden hebben.. pues.. deze mensen ontploften en doodden... doodden de curas en de burgueses.. zoals ze zeiden... pues.. ze doodden precies hierom.. want de mensen waren het beu.. hadden er genoeg

van.. te lijden onder deze ontmenselijking, vejación.. Want..
deze ellende.. is geen economische misere.. mais de geestelijke
ellende.. en die is veel ernstiger dan de economische ellende...
Want ik heb zonder eten en drinken doorgebracht.. maar dan is er
niets aan de hand... Maar als je niet mag praten of als ze je
niet laten slapen.. zoals zoveel gebeurd is... dat maakt me.. dan
voel ik me als in een gevangenis.. dat is veel moeilijker om
weerstand tegen te bieden.. Als je moet zwijgen.. als je niet mag
praten..als je niet kunt bewegen zolas ze wilt..dan blijf je
achter met een weerstand.. in je hart..als je niet kan praten..
als je moet zwijgen.. dat is als een machine die afgesloten is..
die je niet kunt bewegen...

En de psychologische oorzaak van van Spanje komt precies hier
vandaan.. van deze demon.. die dateerde van lang geleden..
Waar het aan ontbrak bij de mensen die al die tijd de macht
hadden.. was aan.. liefde en intelligentie... De clero is ook
niet intelligent geweest.. want ze gaven het volk niets.. Het
volk heeft hier altijd in slavernij geleefd... En daarom.. zoveel
revolutie tegen de clero.. en tegen de kerk en het is precies
daarom.. door gebrek aan intelligentie van de clero... Want de
mensen hadden meer educatie van de compañeros, de hermanos
gekregen.. en voelden zich nu vrij.. vrijer.. en voelden zich
meester van de gebeurtenissen.. meer dan ooit... (Moeilijk
verstaanbaar deel?).

H: Wat hebben ze hier in het dorp met de cura gedaan? Hebben ze
hem gedood of?

J: Haha.. El cura.. hier.. kwam uit Fraga.. Er waren hier twee
curas.. en een was van de parochie.. daarvan was hij regent..
zoals we dat zeiden... Zoals bijvoorbeeld de corporaal en de
soldaat.. de corporaal is de regent van de soldaat.. Pues.. die
van de parochie.. die kwam uit Fraga en die vertrok naar Fraga..
die van de parochie die ging naar Fraga en ik geloof dat ze hem
in Fraga vermoord hebben... En de andere.. de regent.. die ging
naar.. ik weet niet of het Tamarite was.. of Alcampel.. of een
van de dorpen daar.. en ik geloof dat ze hem daar vermoord
hebben. Hier ben ik niet zeker van.. want.. ze verzochten.. ik
geloof dat ze hier aan Albalate gevraagd hebben.. wat ze met hem
moesten doen.. en ik weet niet.. het zou kunnen zijn dat ze hem
gedood hebben, maar dat weet ik niet zeker.. Maar die ander die
hebben ze in Fraga vermoord.. dat zei ik je al..

H: Iets anders: hebben ze hier ook de beelden van de heiligen
verbrand?

J: Je bedoelt uit de kerk? Naast de kerk.. (onderbreking)
... vanuit de campanal schoten zij.. en er werd gezegd dat ze
zich moesten overgeven.. maar ze bleven maar schieten.. En
claro.. pues.. onze mensen.. deze mensen die voor de republiek
waren.. en die hier waren heen gekomen.. die moesten ze.. dwingen
om naar beneden te koem.. en ze zagen geen andere oplossing
om de mensen naar beneden te laten komen.. dan.. aan de ene kant
het kanon op de klokketoren te richten.. en een stuk of vier
anderen.. die haalden benzine.. en die zetten de klokketoren
beneden in brand.. En toen brandde een deel van de kerk uit..
Ook de beelden.. en toen moesten zij die binnen waren zich
overgeven.. Er was geen andere oplossing...
Er was hier een buurman.. die was heel katholiek geweest.. hij
was een vrachtwagenbestuurder, camionero.. de vader van Fidel...

die daar op de hoek woonde.. En die mensen die gingen iedere dag naar de mis.. Maar toen op die morgen.. hij was er bij.. en zei: 'pues, het is te betreuren dat we geen andere mogelijkheid hebben.. dan de dan de klokketoren van de kerk in brand te steken.. om die mensen naar beneden te laten komen..' Dat zei die man.. die erg gelovig was..: 'als zij niet naar de toren waren gegaan, hadden wij de kerk niet hebben hoeven te verbranden..' Dat wil zeggen.. hij gaf de schuld niet aan de mensen van links.. van de republiek.. maar aan de rechtsen.. En het is waar.. als zij de toren niet waren ingegaan.. dan zou de kerk niet in brand gezet zijn..

Daarna.. in de oorlog.. diende het kerkplein als opslagplaats voor materiaal voor de strijdkrachten.. Mais, enfin.. van de heiligen bleef er geen een achter.. in Alcolea ook niet.. en dit zou je een gebrek aan cultuur kunnen noemen..

Maar ik wil je wel zeggen.. dat de haat tegen de curas zo groot was.. dat ze zelfs de heiligen verbrandden.. en dat ze goed beseften.. dat deze beelden.. net als de cura mismo.. ze veel kwaad hadden berokkend.. en het wat dus niet uit onwetendheid.. maar omdat er nooit iets goeds was gebeurd.. en enfin.. is het de waarheid..

En daarom laadden ze de santos op de karren.. en werden ze verbrand.. of zoals in Alcolea.. waar ze ze in de rivier hebben gegooid.. als symbolen van die ideeën.. van die mensen.. die precies verantwoordelijk waren voor de slavernij.. en de salvaje.. de woestenijs (?)..

Het was een algemeen delict.. en een sociaal delict... en ze hadden geen liberación gewild.. geen bevrijding... en daarom betaalden ze met hun leven.. daarom..

Maar een heiligenbeeld verbranden.. of ze in de rivier gooien.. daarvoor werden mensen gefusilleerd...

Toen ze mij in Jaca veroordeelden...

H: Wanneer hebben ze jou opgepakt?

J: Toen in de oorlog.. toen ze ons in Alicante oppakten... en ik zat gevangen in Huesca.. daar waar je laatst geweest bent.. je hebt het gezien.. ik zat naast José.. Daar kwam ik naartoe na Valencia.. Na Alicante.. werd ik naar Albaterra vervoerd.. daarna naar Valencia.. en daarna naar Zaragoza.. en toen naar Huesca naar het instituto.. en toen naar de gevangenis.. en daarna naar Barbastro.. naar de capucijnen in Barbastro.. naar het klooster.. en daarna vervoerden ze me weer naar Huesca.. waar ik voor een tribunal moest verschijnen... eh..

Ze gaven me 20 jaar.. 20 jaar en een dag.. daarna werden het er 14... en omdat de caudillo een amnestie had afgekondigd voor degenen die deze straf hadden gekregen.. en werd ik in libertad vigilada, in bewaakte vrijheid (?) gesteld... Dat was veel erger dan de gevangenis..

H: Si?

J: la libertad vigilada.. dat is iets afschuwelijks... Je moet naar de guardia civil.. en die zitten je op de heupen.. ze kunnen met je doen wat ze willen.. dag en nacht.. En dan in zo'n dorp als dit.. je kon je niet door het dorp bewegen... Dag en nacht kon de guardia civil je komen halen.. je kon je niet bewegen.. als ze wat met je wilden uithalen.. dan kon de chef van de falange je oppakken.. de secretaris pakte je op.. of de guardia civil.. ze konden je allemaal meenemen... iedereen kon je

aangeven.. oppakken.. En om niets.. sloegen ze je met stokken.. en daarom.. de libertad vigilada.. is veel erger dan de gevangenis.. Want in de gevangenis.. zat je opgesloten.. en je wist.. met mensen.. die min of meer dachten zoals jij.. ehm.. je at wat ze je gaven.. mas o menos.. maar je zat daar.. zonder andere problemen..

Maar buiten.. op straat... als je naar buiten ging.. door de poorten van de gevangenis.. en je zag de wereld zo zwart.. Die jongens en meisjes.. die falangisten met hun blawe hemden... en met de rode baret.. als ze je zagen.. ze deden met je wat ze wilden.. ze behandelden je als een hond.. en nog erger.. Ik werkte in Barcelona in de bouw.. ik werkte waar ik maar kon.. con influencia.. Want het was moeilijk om werk te vinden.. je ging naar het werk.. liet je papieren zien.. Ik verliet de gevangenis met een papier... daar stond alles op waarvan ze me schuldig hadden.. wat ik niet gedaan had, maar waarvan ze me beschuldigden.. en iedereen die je aannam.. las dit papier.. en het was een leugen.. Maar als ze dit papier zagen.. zeiden ze..: 'ah, no, no, no. We hebben geen werk voor je'.. maar ze hadden wel werk..

Uiteindelijk vond ik werk bij een vriend uit het dorp.. die werkte in Barcelona. Z'n vader had bij de banda van Martinez Anido.. ik weet niet of je daarover iets gehoord hebt.. de banda van Martinez Anido.. Martinez Anido was een minister tijdens de monarchie.. die enige gewapende.. met pistolen gewapende bendes had gevormd.. en iedereen beetje sobresaliente was.. en vooral de mensen van de CNT.. Ze gingen daar dan heen en dan klopten ze op de deur.. en als die werd opengedaan dan schoten ze.. en dan was de zaak beklonken, dan was het afgelopen.. En ze sneden dan bijvoorbeeld een vinger af.. en die overhandigden ze aan de jefe.. En de chef gaf ze.. geld.. dat is wat ik weet.. En de pistool die werd in Barcelona bewaard.. en dan werd doorgegeven waar het was.. wie het was.. een foto.. en de gegevens van iedereen.. van die.. van die en van die..

En zo hebben ze in Barcelona en in Cataluña zeker 200 mensen van de CNT gedood.. tot dat de CNT zei: 'dit kan niet zo doorgaan.. op die manier doden..' en vanaf toen.. voor ieder persoon die van de CNT gedood werd.. gingen er twee of drie van hen dood... En dat gebeurde allemaal toen minister van justitie Martinez Anedo (?zoeken we op)..

Ik weet niet of je over dit probleem hebt horen praten?

H: Ja.. over de gewapende bendes wel

J: En fin.. de bendes.. de pistoleros van Martinez Anido.. Dat is de minister die het organiseerde.. om de monarchie te vestigen.. om de groei.. van de libertaire ideeën te stoppen...

De vader van een van de zoons van deze man.. hij had er 2.. De een... (?).. zoals ze dat noemen.. en de andere was apotheker.. Ahora.. ze zeiden dat ze net zoveel geld hadden als ze wilden.. en niemand wist waar ze dat vandaan hadden gehaald.. mais.. tan..

Om een lang verhaal kort te maken.

Met een van de zoons vroeger op het land gewerkt. Kwam hem later tegen toen hij voor de fascistten als zetbaas in de bouw werkte. Omdat ze elkaar van vroeger kenden, wilde hij José helpen met het vinden van werk in de bouw. Via de hoogste militairen werd hem toestemming verleend.

J: En ze gaven me werk.. daar.. aan de Gran Via.. in Barcelona..

daarna aan de plaza de España.. daar werkten wij samen..

H: En nog steeds in libertad vigilada?

J: Si.. in libertad vigilada, oui.. toen ik uit de gevangenis kwam.. het eerste werk dat ik had was daar... en zo leefde ik 4 jaar, no.. in libertad vigilada.. en ik wilde niet naar Frankrijk.. want als ik het bewind wilde veranderen.. waarom zou ik dan vertrekken.. Ik bleef hier.. om aan te pakken.. waar behoefte aan was..

H: En in het dorp kon je niet leven?

J: No.. in het dorp zouden ze me vermoorden.. Toen ik in Cataluña aan het werk ging, toen ging de dorpsomroeper in Barcelona naar de politie.. en daar schoten ze op me.. Ik ging naar Hospital de Lobregat, en daar schoten ze ook op me.. eh..

Ik ging naar een vriend in Tarragona.. ik was een vriend tegengekomen in Barcelona en die had me het adres gegeven van een vriend uit z'n dorp, dat was in de provincie Tarragona.. en ik ging naar z'n huis.. en daar vond ik uiteindelijk werk.. in een dorp.. het was een dorp.. ja.. Maar nog steeds met dezelfde controle.. altijd naar de guardia civil.. Je moest je altijd melden en vertellen waar je was..

H: Hoeveel jaar heb je daarvoor in de gevangenis gezeten? Hoeveel jaar?

J: Vijf. (Onvertaanbaar..) Maar.. zoals ik je al zei.. in de gevangenis waren we onder elkaar.. met vrienden.. Toen ik er uitkwam.. ging ik naar de via Layetana.. daar waar het syndikaat van de CNT zich had bevonden.. voor de oorlog.. na de oorlog was er het syndikaat van de falange..

Er stond een rij met chicos en chicas met flechas en camisas azules..

Dat was triest om te zien.. voor ons..

En toen ik daar ging werken, wat ik je al zei.. pues.. daar werkten civiles, burgers, geen militairen.. er was daar eerst een maestro de trabajo.. daarna kwam een conductor de trabajo.. Pues.. daar me se presento.. en werd ik inmiddelijk iets van een quijote.. (onverstaanbaar)

Uitleg miserabele werkomstandigheden.

Dag en nacht werd gewerkt, als slaven. Wanneer zij wilden moest je opstaan en gaan werken.

En omdat hij in de oorlog en in de gevangenis gewerkt had.. had hij weinig kracht en het werk was zwaar.

Hij moest stenen hakken en hier liet hij het drinken van alcohol voorgoed, het ontnam hem het laatste restje aan kracht. Anderen sjouwden cement, een hele zak per keer.

Het was werk om dood van te gaan..

Op een zaterdag kwam de fenedor, de parejador hem zeggen dat hij onvoldoende gewerkt had. Ze gooiden hem er niet meteen uit omdat hij was aanbevolen door iemand van vertrouwen, maar als hij die volgende week niet meer zou leveren zal 'Usted' (?) op straat gezet worden.

'Ik had zo hard gewerkt als ik kon, harder ging niet. Wat moest ik doen want als ze me op straat zouden zetten, zou ik direkt weer in de gevangenis belanden. Zo gecontroleerd werden we. Hay que desparabilarse. Omdat ik het een en ander in de gevangenis had geleerd, en omdat de meeste mensen met wie ik

werkte Spanjaarden waren die niet konden lezen of schrijven, pues. De week daarna werkte ik wat ik kon, net als iedereen, a morir, tot we erbij neervielen. En ze riepen we de week daarna weer.. en ze zetten me niet op straat, maar'..

Hij werd op een lijst geplaatst van mensen die een suplement konden verdienen bovenop de verwachte resultaten. Ze hadden nl. begrepen hoezeer hij zich moet hebben ingespannen.

Hier begon hij al met de arbañiles te werken en begreep hij meer van hun werk. Dat verging hem met alle werk dat hij onderhanden nam of kreeg: studeren tot je de basis van het probleem begrijpt.

J: En zo leefden we niet heel erg slecht. Wat ik verdiende dat gaf ik aan m'n tante, het suplement was voor mij, maar dat was heel weinig. Maar ik betaalde bijvoorbeeld de tram maar 1 keer in de week, de rest reed ik gratis, ik kon niet anders. Met dat ene biljetje reisde ik, ik hield het tussen m'n lippen als er controle kwam, zwaaide ermee.. ze hebben me nooit gepakt. Gelukkig want in dit franquisme wist je niet wat ze met je zouden gaan doen.

Bij een controle op z'n werk viel hij door de mand: hij had alleen maar recht om te werken in een stad van minder dan 250.000 inwoners. Hij moest vertrekken en wist niet waarheen. Vond werk op het land, in de moestuinen, moest weer weg, weer ander werk, weer weg. Ze werd hij gepest.

J: Je hebt hiervoor teveel belangstelling, vind ik, want mijn persoonlijk leven is van geen enkel belang.

In het algemeen was het voor de mensen in de na-oorlogse periode heel moeilijk om te bestaan, om te leven.. en zeker voor de mensen van ons. Omdat Cataluña een vooruitstrevende regio was geweest.. na de oorlog.. de Catalanen waren altijd wel zo geweest.. maar na de oorlog telde niets anders dan de produktie en het geld.

Maar daarbuiten was men er slechts op uit om je kwaad te berokkenen.. Maar de Catalanen.. als je werkte en je best deed.. lieten ze je tamelijk met rust.. meer met rust omdat ze keken wat de mensen waard waren. In Barcelona bijvoorbeeld.. waren enige compaÑeros die uit de gevangenis waren ontsnapt.. die hadden zich in barrio chino verstoppt.. je weet wel.. de wijk van de prostitutie.

Daar waren ook de compaÑeros.. de de Juventudes Libertarias. Daar was ik meteen lid van geworden.. clandestien. En ik ben een paar keer door de geheime politie achtervolgd. Dat zou weer de gevangenis betekend hebben als ze me hadden gepakt. Maar ik had het geluk een bewijs van verblijf(?) bij me te hebben, dat iedereen toen had. Dat is een document waarop staat waar je woont, wie je bent en je geboortedatum, en dit redde me.. uit verschillende moeilijke situaties.. Ik kon er ook mee naar Frankrijk komen.

Over de reis naar Frankrijk: hij zou door een vriend de grens overgeholpen worden en nam de trein vanaf Vic. Controle in de trein. Behalve z'n document had hij een koffer en een schriftje bij zich. In de koffer een pak, gemaakt door een kleermaker, in het schriftje een soort van dagboek. De laatste keer had hij op een kippenfokkerij gewerkt, en de gedragingen van de kippen had hij opgeschreven, soms in kolommen met cijfers gezet. De

controleur dacht dat het een recept voor bommen was.
Ook het pak in de koffer gaf problemen, maar hij belandde in
Frankrijk, uiteindelijk.

Einde 1e bandje.